

J. Gwóźdźnik, *Biblioteka panien benedyktynek łacińskich we Lwowie (XVI-XVIII wiek)*, Katowice 2001.

Zainteresowani badaniami klasztornych księgozbiorów historycznych w ostatnich latach mają wiele powodów do satysfakcji. Analizy dziejów i funkcjonowania bibliotek zakonnych stają się bowiem nie jak do tej pory tematem podejmowanym dość okazjonalnie na pograniczu badań losów i pracy konkretnego zakonu, ale autonomicznymi dyskusjami o kulturze umysłowej tych społeczności. Przyczyny tego wzrastającego zainteresowania są złożone – trzeba ich szukać zarówno w prowadzonych na coraz szerszą skalę badaniach historycznych dotyczących polskiego monastycyzmu, poszukiwaniu informacji koniecznych do opisu dziejów życia wewnętrznego klasztorów, jak też ujawnianiu nowych materiałów źródłowych. Mam tu na myśli zwłaszcza publikacje nieznanych dotychczas inwentarzy bibliotek zakonnych dawnej Rzeczypospolitej w kolejnych tomach opracowywanych przez Urszulę Paszkiewicz¹. W oparciu o szeroką bazę źródłową przygotowywane są też próby syntezy zagadnień związanych z bibliotekami i bibliotekarstwem zakonnym².

Na tym tle szczególnie interesująco zaznacza się praca Jolanty Gwóźdźnik *Biblioteka panien benedyktynek łacińskich we Lwowie (XVIXVIII wiek)* podejmująca analizę księgozbioru jednego ze znaczniejszych konwentów benedyktynek na wschodnich ziemiach Rze-

¹ U. P a s z k i w i c z, *Bibliografia inwentarzy i katalogów księgozbiorów polskich i założonych w Polsce do 1939 roku*. Cz. 1–2. Warszawa 1990; Idem, *Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553–1939)*. Warszawa 1996; Idem, *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku. Suplement I*, Warszawa 2000.

² M. P i d ł y p c z a k–M a d e r o w i c z, *Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku*, Wrocław 1996.

pospolitej. W dotychczasowych badaniach żeńskich struktur monastycznych najwięcej informacji na temat księgozbiorów klasztornych przyniosły prace Małgorzaty Borkowskiej³.

Dla autorki biblioteka benedyktynek łacińskich, jednej z najliczniejszych w epoce potrydenckiej struktury zakonnej, stała się punktem wyjścia do refleksji nad stanem i specyfiką kultury umysłowej zakonu, formacji o zdecydowanie intelektualnym charakterze. Celem pracy jest nie tylko przedstawienie dziejów i charakterystyki biblioteki, ale „ukazanie jej znaczenia i społecznych funkcji” (s. 7–8). Aby w pełni ukazać miejsce i rolę książki w życiu zakonnice autorka poddała analizie bardzo bogaty materiał. Jej systematyczne badania dotyczą zresztą całokształtu dziejów i funkcjonowania księgozbiorów żeńskich klasztorów w dawnej Rzeczypospolitej.

Jasno określono celowi odpowiada konstrukcja tekstu. Znajdziemy tu zarówno opis dziejów klasztoru benedyktynek we Lwowie, życia wewnętrznego konwentu, losy księgozbioru zakonnego i jego organizację, charakterystykę treściową, ilościową, typograficzną i językową zachowanych rękopisów oraz druków, a także opis użytkowania biblioteki. Bardzo klarowne są przyjęte przez autorkę cezury historyczne: powstanie klasztoru i upadek Rzeczypospolitej, a zarazem zmiany w organizacji klasztornej.

W pracy autorka wykorzystała podstawowe źródła bibliologii historycznej – zachowane dzieła i i spisy książek (s. 8). Podstawą analizy były rękopisy i druki o lwowskiej proveniencji odnalezione w zbiorach Opactwa ss. Benedyktynek w Krzeszowie, Bibliotece Naukowej Akademii Nauk Ukrainy we Lwowie, Bibliotece Rosyjskiej Akademii Nauk w Sankt Petersburgu, Bibliotece Jagiellońskiej, Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Bibliotece Głównej KUL, Bibliotece Narodowej i Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy.

Ogółem 115 woluminów rękopisów (319 poz.) i 1305 woluminów druków (505 tytułów). Ten materiał uzupełniły akta wizytacyjne, korespondencja klasztorna i kroniki konwentu (katalog z 1733 r.). Kiedy źródła te zawodzą, lub potrzebny jest materiał porównawczy, autorka sięga do danych odnoszących się do innych konwentów benedyktynek w Rzeczypospolitej, co, choć nie pozostaje w ścisłym związku z te-

³ U. B o r k o w s k a, *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII–XVIII wieku*, Warszawa 1996.

matem, daje czytającemu szersze pole widzenia książki w klasztorze. Rzetelna interpretacja materiału źródłowego pozwoliła autorce nakreślić ciekawe losy samego konwentu, ale przede wszystkim scharakteryzować zawartość biblioteki benedyktynek. Okazuje się, że gromadziły one teksty liturgiczne i paraliturgiczne, patrystykę, pisma teologiczne, własną regułę, historiografię kościelną, a z dzieł świeckich: historię, medycynę, prawo, geografii i literaturę piękną. Analizę treści przeprowadza autorka w kontekście życia duchowego benedyktynek, którym bliska była nie tylko własna tradycja zakonna, ale przede wszystkim duchowość jezuicka (s. 36), co wyraźnie potwierdzają lektury mniszek (s. 39). Spostrzeżenia autorki i materiał źródłowy potwierdzają, że jako cechy charakterystyczne biblioteki żeńskiego klasztoru benedyktyńskiego zaznaczają się przede wszystkim: bliski związek z praktyką życia codziennego, i co się z tym wiąże, zdecydowana przewaga języka polskiego w księgozbiornie.

Komponując tekst J. Gwioździk z niezwykłą swobodą stosuje zarówno krytykę źródeł i tradycyjne postępowanie analityczne. Poprzez przedstawienie dziejów konwentu autorka chce przybliżyć odbiorcy obraz życia wewnątrzklasztornego, a także pokazać związki między kulturą intelektualną benedyktynek a duchowością epoki. Walorem książki jest także przejrzystość kompozycyjna i wewnętrzna logika tekstu. Znaczną wartość przedstawia również aneks i bogata informacja bibliograficzna.

W sytuacji tylu pozytywów giną drobne potknięcia, jak zdarzające się czasem w tekście powtórzenia. Sądzę, że praca J. Gwioździk może być bardzo interesująca dla naukowców zajmujących się badaniami księgozbiorów historycznych, służąc nie tylko bogatym materiałem porównawczym, ale pokazując jak wywód bibliologiczny może być również punktem wyjścia do analitycznej refleksji nad rolą społeczną zakonu w dawnej Rzeczypospolitej.